

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Л.В.Жердецька
2020 р.

- “ ” -

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра**

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)

за освітньою програмою Банківська справа
(назва освітньої програми)

на тему: **«ЛІКВІДНІСТЬ ТА ПРИБУТКОВІСТЬ БАНКІВ: ОЦІНКА
ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ»**

Виконавець:

студент 41 групи факультету ФФБС

Пухкан Наталя Михайлівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., викладач

(науковий ступінь, вчене звання)

Шелудько С.А.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1	5
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ У БАНКІВСЬКІЙ СПРАВІ.....	5
1.1. Економічний зміст понять «ліквідність» та «прибутковість» у банківській справі	5
1.2. Наукове обґрунтування взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю банків	10
1.3. Правове регулювання ліквідності банків.....	15
Висновки до Розділу 1	20
РОЗДІЛ 2	22
ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПРИБУТКОВІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	22
2.1. Методичні підходи до кількісної оцінки ліквідності та прибутковості	22
2.2. Оцінка тенденцій у динаміці показників ліквідності й прибутковості банків України	26
2.3. Обґрунтування функціональних взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю.....	35
Висновки до Розділу 2	40
РОЗДІЛ 3	42
ОБґРУНТУВАННЯ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ ЛІКВІДНОСТІ Й ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВ.....	42
3.1. Оцінка тенденцій та взаємозв'язків показників ліквідності й прибутковості банків: світовий досвід.....	42
3.2. Розробка рекомендацій підтримання оптимального рівня ліквідності й прибутковості сучасних банків України	52
Висновки до Розділу 3	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Нині необхідними умовами для функціонування банків є забезпечення їхньої ліквідності та прибутковості. Банки прагнуть до максимізації прибутку, здійснюючи операції, що мають високий ризик, при цьому велике значення варто приділити ефективному управлінню. Банківська ліквідність відіграє важливу роль в діяльності банку, ліквідний банк може запозичувати кошти із зовнішніх джерел та виконувати свої функції, що означає отримання банком потенційного прибутку. Достатній рівень прибутку дозволить покращити послуги та залучити капітал для подальшої діяльності. Рентабельність та ліквідність є ефективними показниками результатів діяльності комерційних банків. Ці показники ефективності дуже важливі для акціонерів та вкладників, які є основними публічними особами банку. У процесі фінансового посередництва банк збирає гроші з депозиту з однієї групи (надлишкова одиниця) та видає їх іншій групі (дефіцит). Ці ролі передбачають об'єднання людей, які мають гроші, і тих, хто потребує грошей. Водночас в банківському бізнесі велика увага приділяється вирішенню дилеми «прибутковість – ліквідність», яка і впливає на кінцевий результат діяльності банку.

Проблема дослідження виявляється у складності взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю, оскільки вони насправді є несумісними цілями, і коли банк намагається досягти однієї з них, він не повинен забувати іншу. Тому банки повинні завжди намагатися підтримувати баланс між суперечливими цілями ліквідності та прибутковості. Ліквідність банку не повинна бути занадто високою або занадто низькою.

Дослідженню теоретико-методологічних аспектів ліквідності присвячено праці багатьох науковців: О. В. Дзюблюк, М.І. Савлук, Л.О. Примостка, П. С. Роуз, К.О. Волохата, Х. Грюнінга, В.М. Кочетков, І.М. Лазепко, Р. Дутвейлера та інших. Питання прибутковості й ефективності діяльності банків розглянуті в роботах таких учених-економістів, як О.В. Васюренко, А.М. Герасимович, Г. І. Башнянин, В. І. Осипов, І.А. Бланк., О.А. Криклій,. Водночас варто констатувати недостатню

кількість емпіричних досліджень взаємозв'язків між прибутковістю та ліквідністю та робіт, які б ураховували сучасну специфіку розвитку вітчизняної банківської системи, недостатньо.

Мета дослідження. Метою дипломної роботи є виявлення та обґрунтування взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю банків України.

Досягнення поставленої мети дослідження потребує виконання наступних завдань: визначити економічний зміст понять «ліквідність» та «прибутковість» у банківській справі; обґрунтувати методичні підходи для кількісної оцінки ліквідності й прибутковості банків України, вирішити дилему «ліквідність-прибутковість» для банків України, обґрунтувати функціональні зв'язки у банківських системах України і країнах Центрально-Східної Європи, визначити вплив показників ліквідності на прибутковість, дослідити тенденції розвитку ліквідності та прибутковості, визначити оптимальне співвідношення ліквідності та прибутковості.

Об'єкт дослідження – діяльність банківських установ України з управління ліквідністю і прибутковістю.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади формування взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю банків.

Методи дослідження. У процесі написання дипломної роботи використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання: аналізу та синтезу - для визначення сутності понять «ліквідність» та «прибутковість» банків; графічний метод та метод побудови аналітичних таблиць – для наочного зображення результатів дослідження й визначення тенденцій; кореляційно-регресійний аналіз застосовано для визначення взаємозв'язків між ліквідністю та прибутковістю банків України на основі обґрунтованих показників.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, що регулюють діяльність банку, нормативні акти та статистичні дані Національного банку України, наукові праці провідних учених, періодичні видання, Інтернет-ресурси, офіційна звітність банків України та світових банків.

Публікації. 1. Пухкан Н. Оцінка сучасних тенденцій у динаміці показників ліквідності банків України// Трансформації банківського бізнесу в умовах діджиталізації: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса 11-12 квітня 2020 р.): Одеса: ОНЕУ, 2020.

2. Пухкан Н. Вплив ліквідності на прибутковість банків в умовах розвитку цифрової економіки//Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (Київ, 31 травня 2020 р.): Київ: КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА, 2020.

ВИСНОВКИ

Виходячи із мети та завдання роботи, поставлених на початку дослідження, нами було проведено ряд заходів та висунуто пропозиції по вирішенню дилеми «ліквідність-прибутковість» для банків України. Отримали практичне підтвердження теоретичних припущень, що спроба банківської установи досягти більшої прибутковості порушить ліквідність балансу, а висока ліквідність призведе до недоотримання потенційно можливого прибутку.

Ліквідність та прибутковість банку є ознакою його конкурентоспроможності, фінансової стійкості та ефективності банківської діяльності. Досягнення показників є суперечливими цілями, тому кожний банк змушений вирішити дилему «ліквідність-прибутковість». Оцінити банківську ліквідність дозволили нормативи ліквідності, а прибутковість – рентабельність активів та капіталу.

Період 2008-2016 рр. характеризувався переважно кризовими явищами у банківській системі України, що відображалось у значних обсягах проблемних кредитів та збитковій роботі (банківська система України стала прибутковою лише в 2018 році). Саме тому банки, які проводили більш стриману політику, тобто мали більший запас високоліквідних активів та капіталу, отримували менші збитки або навіть працювали прибутково. В умовах кризи вплив ліквідності та прибутковості вже не відображають суперечливі цілі, а в Україні можна констатувати наявність позитивного впливу ліквідності на прибутковість банків.

Аналіз банківської системи України та країн Центральної та Східної Європи виявили, що негативний вплив показника миттєвої, короткострокової та загальної ліквідності значно вищий порівняно із нормативом LCR. В банківській системі України менший зв'язок пояснюється значним обсягом державних цінних паперів (ОВДП) у портфелях банків України та їхньою високою дохідністю. Необхідно враховувати вплив окремих факторів на ліквідність та прибутковість та швидко реагувати за допомогою рекомендацій та дій для попередження можливих небажаних наслідків. Але помірний рівень ліквідності позитивно впливає на

прибутковості банку. Найкращим рішенням для оптимального рівня ліквідності та прибутковості має стати підтримка резервів на рівні, якого буде достатньо для задоволення вимог Національного банку про норми обов'язкових резервів.

На підставі вивчення діяльності банківської системи України ми дійшли висновків:

Національний банк України за допомогою нормативів ліквідності має забезпечити ліквідність, прибутковості та фінансову стабільність банківської системи; здійснювати моніторинг та контроль за банківською системою має супроводжуватися стрес-тестуваннями, а порушення вимог – санкціями через невикористані ризики або несвоєчасне виконання. А за допомогою інструментів грошово-кредитної політики здійснювати підтримку достатнього рівня ліквідності та прибутковості (шляхом рефінансування (кількісні та/або процентні тендери), залучення кредитів «овернайт», операції РЕПО тощо).

Банківські установи для запобігання ризиків ліквідності мають приділяти увагу активам вторинної ліквідності та ефективно управляти ресурсами, також відслідковувати зміни не лише у балансі, але й у макроекономічному середовищі. При цьому, звернути увагу на показники, що впливають на ліквідність та рентабельність.

Для достатнього рівня ліквідності та оптимальної структури балансу комерційні банки мусять визначати цілі стратегічного управління ліквідності, прогнозувати та уникати негативного впливу будь-яких факторів на діяльність банку шляхом розроблення сценаріїв управління та функціонування банку, а також Плану на випадок виникнення непередбачуваних подій для запобігання та пом'якшення кризових ситуацій, використовувати нові нормативи ліквідності (LCR та NSFR), відповідно до Базель III, для досягнення достатньої прибутковості окремих банків та банківської системи загалом.

Підсумовуючи, можна сподіватись, що реалізація перелічених напрямів оптимізації співвідношення ліквідності та прибутковості приведе до значного підвищення результативності та фінансової стійкості банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту / І. Б. Івасів // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109–115.
4. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2008. – № 11. – С. 6–9.
2. Ліквідність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123427&cat_id=123216 – офіційний сайт НБУ.
3. Довгань Ж. М. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]: Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 306 с.
4. Рябініна Л. Ліквідність банківської системи та роль НБУ в її підтримці / Л. Рябініна // Банківська справа. — 2010. — №2-3. — С. 51-59.
5. Синки Дж. М. Управление финансами в Кб / Дж. М. Синки ; пер. с англ. – М. : Catallaху, 2004. – 820 с.
6. Федеральна резервна система [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.federalreserve.gov/>.
7. Європейський центральний банк [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
8. Duttweiler R. Managing liquidity in banks. A top down approach. A John Wiley & Sons Ltd, 2009. — 286 p.
9. Енциклопедія банківської справи України [Текст]/ ред. кол. В. С. Стельмах (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 679 с.
10. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. - Суми : Університетська книга, 2007. - 313, [7] с.
11. Волкова І.А. Бухгалтерський облік у банках: навч. посібник / І.А. Волкова, О.Ю. Калініна. — К.: Центр навчальної літератури, 2009. — 519 с.
12. Криклій О.А. Управління прибутком банку: монографія / О.А. Криклій,

Н.Г. Маслак. - Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. - 136 с.

13. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмаха та ін. / за ред. В. С. Стельмаха. – К. : Молодь, Ін. Юре, 2001. – 680 с.

14. Кочетков В.М., Омельченко, О.В. Основи аналізу комерційного банку [Текст] : навч. посібник. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. - 96 с. - ISBN966-7942-66- X.

15. Роуз П. С. Банківський менеджмент / П. С. Роуз: Пер. з англ. – М.: Справа, 1997

16. Сирчин, О. Л. Еволюція наукових поглядів на вирішення банківської дилеми «ліквідність-прибутковість» / Олександр Леонідович Сирчин // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.: М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 260–267.

17. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні : Постанова Національного банку України № 368 від 28.08.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#n579>.

18. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 20.09.2001 № 2740-III за ред. від 19.05.2011 № 3394-VI. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/stru/paran925>.

19. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.

20. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України : Постанова НБУ від 6 серп. 2009 р. № 460. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v0460500-09>.

21. Principles for sound stress testing practices and supervision [Electronic resource] / Basel Committee on Banking Supervision — 2009. — Access: <https://www.bis.org/publ/bcbs155.pdf>.

22. Ачкасова С. А. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ БАЗЕЛЬ ІІІ / С. А.

Ачкасова, М. А.

Устінєнкова. // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – С. 178–181.

23. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України, затверджена Постановою Правління Національного Банку України від 28 серпня 2001 р. № 368 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>.

24. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/>.

25. Значення економічних нормативів в цілому по системі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article798593>.

26. Основні показники банківської діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

27. Статистика індикаторів фінансової стійкості [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001&cat_id=44.

28. Карчева Г. Т. Системний аналіз прибутковості діяльності банків України [Електронний ресурс] / Г. Т. Карчева – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.ubs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2182/1/Karcheva_systemf_analysis.pdf.

29. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

30. Балансові звіти банків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69027421>.

31. Зінкевич Т., Лісовська В., Стасюк В. Застосування величини р-значення (p-value) при перевірці статистичних гіпотез // Ринок цінних паперів України. – 2012. – № 1-2. – С. 89–94.

32. Жердецька Л.В. Трансформація підходів до оцінки й регулювання ризику ліквідності банків / Л.В. Жердецька // Електронний науково-практичний журнал «Східна Європа: економіка, бізнес та управління». – 2016. – № 3. – С. 217 – 222.

33. Статистика розділу «Економіка та фінанси» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

34. Консолідовані банківські дані [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://sdw.ecb.europa.eu/browse.do?node=9691144>.

35. Національний банк Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nbp.pl/>.

36. Національний банк Чехії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cnb.cz/en/>.

37. Національний банк Словаччини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nbs.sk/en/home>.

38. Національний банк Угорщини [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mnb.hu/en>.

39. Національний банк Румунії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bnr.ro/Home.aspx>.

40. Національний банк Словенії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bsi.si/en/>.

41. Національний банк Сербії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nbs.rs/internet/english/>.

42. Національний банк Естонії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.eestipank.ee/en>.

43. Національний банк Латвії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bank.lv/en/>.

44. Національний банк Литви [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lb.lt/en/>.

45. Національний банк Чорногорії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.cbcg.me/en>.

46. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 220 с.

47. Міщенко В. Базель III: нові підходи до регулювання банківського сектору / Міщенко В., Незнамова А. // Вісник Національного банку України. – 2011.

– № 1. – С. 4–9.

48. Кузнєцова Л. Сутність банківської ліквідності в умовах ринкової економіки / Л.В. Кузнєцова // Вісник соціально-економічних досліджень, Збірник наукових праць ОДЕУ. – 2005. – С. 147-151.

49. Кузнєцова Л. Банківська ліквідність в умовах розвитку інтеграційних процесі/ Л.В. Кузнєцова в // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України:(зб. наук. пр.)/НАН України. Ін-т регіон. дослідж.–Львів. –2009. – С. 250- 258.

50. Зверяков М., Коваленко В., Сергеева О. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 520 с.

51. Зверяков М.І., Коваленко В.В. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи // Фінанси України. – 2012. – № 4. – С. 3-12.

52. Шварц О. В. Регулювання ліквідності банківської системи України в період кризи / О. В. Шварц // Вісник НБУ. – 2010. – № 4. – С. 56 – 61

53. Fungacova Z., Turk R. and Weill L. High Liquidity Creation and Bank Failures/ Z. Fungacova, R. Turk and L. Weill // IMF Working Paper . – May 2015 – 33 p., available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15103.pdf>

54. Duijm P., Wierts P. The Effects of Liquidity Regulation on Bank Assets and Liabilities / P. Duijm, P. Wierts // Duisenberg school of finance - Tinbergen Institute Discussion Paper, 2014. – 23 p., available at: <http://www.dsf.nl/>

55. «Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision» (September 2008), Basel Committee on Banking Supervision, available at: <http://www.bis.org/bcbs/publ/d144.pdf>

56. «Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools»

(January 2013), Basel Committee on Banking Supervision, available at: <http://www.bis.org/bcbs/publ/d238.pdf>

57. «The Net Stable Funding Ratio» (October 2014), Basel Committee on Banking Supervision, available at: <http://www.bis.org/bcbs/publ/d295.pdf>

58. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків України затверджена Постановою Правління Національного Банку України від 28 серпня 2001 року № 368. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

59. Показники фінансової звітності банків України. Електронний ресурс. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/ar442&cat_id=34798593

60. Статистика індикаторів фінансової стійкості Електронний ресурс. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001&cat_id=44

61. Значення економічних нормативів в цілому по системі. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article798593>

62. Волошин І.В. Оценка банковских рисков: новые подходы / И.В. Волошин – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 216.